

СТОРИНКИ ІЗ СІМЕЙНОЇ ІСТОРІЇ МУРЗ ШИРІНСЬКИХ У ХІХ ст.

Мавріна О. С.

Справи щодо надання дворянства татарським беям, мурзам, агам та іншим представникам татарської знаті, що зберігаються у фонді Таврійського Дворянського Депутатського Зібрання (далі ТДДЗ) Державного архіву Автономної Республіки Крим, дають багатий матеріал із соціально-економічної, політичної історії Криму та проливають світло на деякі сторінки генеалогічної історії представників татарської знаті ХІХ століття.

Слід зазначити, що генеалогія татарського дворянства, а особливо генеалогічна історія татарської знаті Криму, мало досліджена. Протягом останніх років у Росії з'явилась низка публікацій, присвячена історії татарського дворянства, де висвітлюються і аспекти генеалогічної історії [Еникеев; Думин 1996].

Метою цієї роботи є спроба на основі матеріалів роду Ширінів, який так само, як й інші татарські роди, домагався визнання своєї знатності та дворянського звання в Російській державі, висвітлити сімейну історію найвідоміших представників цього роду в ХІХ столітті.

У 1820 році до ТДДЗ надійшло звернення від родоначальника фамілії Ширінських, капітана Алі бея Ширінського, про внесення в родовідну дворянську книгу його і всіх Ширінських за списком [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 1]. Окрім документів, що мали правити доказом знатності роду [Мавріна 2009, 93], Алі бей Ширінський представив на розгляд Зібрання 21 сімейний список свого роду за підписами очільників дворянства Сімферопольського, Феодосійського і Євпаторійського повітів [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 42–74]. У сімейних списках містилась інформація щодо віку, місця проживання, посади, сімейного стану, кількості дітей та майна представників роду Ширінів, більш стисло ця ж інформація із сімейних списків була представлена у протоколах засідання ТДДЗ.

Повторний розгляд документів роду Ширінів відбувся лише в 1852 році, після звернення до ТДДЗ в 1847 році осавула Менглі-Гірей бея Ширінського та представлення оновлених списків і додаткових документів [Мавріна 2010, 57–61].

Завданням цієї роботи є відтворення сімейної історії окремих представників татарської знаті із роду Ширінів на основі зіставлення та аналізу сімейних списків цього роду, поданих у 1818–20 рр., інформації протоколів засідання 1820 року, оновлених сімейних списків 1847–1852 рр., протоколів розгляду справи 1852 рр., даних додаткових документів, поданих Ширінами до ТДДЗ, а саме: указів, атестатів, свідоцтв та інформації від Карної та Казенної палат Таврійської губернії. Ця інформація дає уявлення про економічне життя татарської знаті, рід занять, участь у суспільному житті Криму, Росії та дозволяє простежити генеалогічну історію представників роду Ширін.

Відправною точкою дослідження є дані сімейних списків, що були подані у 1820 році Алі беєм Ширінським зі збереженням нумерації. Слід зазначити, що із 21 сімейного списку, що були зазначені в поданні Алі бея у 1820 році, до протоколу включено дані тільки за 20 списками, враховуючи й Алі бея Ширінського [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 77–81].

У 1847–1852 рр. до ТДДЗ оновлених сімейних списків було подано 22, і їхні дані увійшли до протоколу розгляду комісії 1852 року, але до постановляючої частини, що визнавала сімейства у дворянському званні, потрапили тільки 18 сімейств із представлених у 1847–1852 роках. Крім того, деякі сімейства 1820 року не були представлені в 1852 році зовсім, що, очевидно, пов'язано з відсутністю нащадків по чоловічій лінії, які б продовжили рід.

Необхідно врахувати, що не завжди дані щодо віку, зазначені у протоколах, відповідають реальному віку особи, оскільки в протокол вони заносились із сімейних списків складених і поданих до ТДДЗ за 2, а то й за 3–5 років до фактичного розгляду справи. Під час же розгляду списків у ТДДЗ вік особи не коригувався з огляду на час, що пройшов, а заносився до протоколу відповідно до віку, зазначеного у сімейному списку. Тому похибка щодо віку татарської знаті у постановляючій частині протоколу складає приблизно 3 роки. Наприклад, сімейні списки роду Ширінів для повторного розгляду почали поновлюватись у 1847 році і разом з поданням подавались до Зібрання. ТДДЗ приступило до розгляду справи, зібравши всі необхідні документи, тільки у 1852 році. Вік же осіб, зазначений у списках і протоколі постановляючої частини, відповідає їхньому віку у 1847 р. Іноді можливі розходження у віці, що подаються за сімейним списком та роком народження,

встановленим Таврійським Магометанським Духовним Правлінням (далі ТМДП), оскільки, особливо в 30-ті роки, “свідоцтва” видавались без наявності відповідних записів, а тільки за свідченням свідків та за інформацією батьків [Мавріна 2010, 55–61].

1. Список у 1820 році очолював **Алі бей Ширінський**, і щодо нього містилась така інформація: Алі бей віком “72 роки, дружину має Магмеч-Султан, дітей не має. Має при селі Тогай у Феодосійському повіті орні та сінокісні землі, половину фруктового саду, що належать дружині, проживає разом із дружиною та її сестрою в селі Тогай. Ротмістр у відставці” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 77].

При повторному розгляді в 1852 році сімейство Алі бея Ширінського вже не значиться в поданих списках, оскільки нащадків, які б могли продовжити його справу, не залишилось. Главою бейського роду виступає осавул Менглі-Гірей Ширінський (позиція 19 по списку 1820 х рр.).

2. Другим за списком йшов **Усеїн-Казі мурза Ширінський** (віком – 54 роки, на службі не був), який був одружений з Рафей-Султан, мав трьох синів: Дервіш – 22 р., Мустафа – 13 р., Бар-Батир – 5 р. – та трьох дочок: Курш-Султан – 14 р., Шераф-Султан – 8 р., Ельмі-Султан – 6 р. Щодо його майна, то в протоколі зазначалося, що Усеїн-Казі мурза проживає в селищі Кокташ Феодосійського повіту і має землю, ліс і фруктовий сад. Також він має майно і при інших селищах: у селищі Абле(а)т водяний млин та землю; в селищах Бакалчик і Сард – землю, а в селищі Воран? – виноградник [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 77].

У справі стосовно цього сімейства міститься 2 “свідоцтва” (оригінали), видані ТМДП 11 серпня 1859 року. Обидва свідоцтва надані на звернення губернського секретаря **Мустафи мурзи** Ширінського. Перше свідоцтво підтверджує, що в метричних книгах за селищем Кокташ значаться акти про народження в законному шлюбі від батька Мустафи мурзи і матері Біян-Султан ханім Ширінських синів – Сулеймана 31 січня 1844 р., Аббаса 26 квітня 1846 р., Мансура 28 березня 1848 р. Друге свідоцтво підтверджує, що в метричних книгах за селищем Кокташ містяться записи про народження в законному шлюбі від батька Дервіш мурзи (брат **Мустафи мурзи**) і матері Ариффе синів – Сейтші мурзи 11 лютого 1835 р., Меметші мурзи 18 лютого 1838 р., Джеган-Гірея 25 вересня 1842 р, Осман мурзи 25 січня 1845 р. [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 95–96].

Що стосується послужного списку Мустафи мурзи, то про це ми можемо дізнатися із атестата (копії), виданого в 1843 р., в якому йдеться про те, що Мустафа мурза служив у ТДДЗ як канцелярський службовець із 23 листопада 1831 р. по 9 вересня 1834 р., після чого був переведений на службу до Феодосійського земського суду, у якому і служив до звільнення за власним бажанням до 11 жовтня 1843 року. Під час своєї служби в ТДДЗ він послідовно займав посади губернського секретаря, старшого губернського секретаря та колезького регістратора. Як зазначається в атестаті, на час видачі цього документа, тобто 1843 р., Мустафа мурза був одружений, але дітей не мав. Майнові статки його сім'ї, які також зазначені в цьому документі, були досить значними, а саме: маєток у Феодосійському повіті, 5500 десятин орної, сінокісної землі, ліс, фруктовий сад, виноградник [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 165–166 об.; Мавріна 2010, 58–59].

У 1852 році сімейство померлого капітана (?) Усеїн-Гази мурзи Ширінського, а саме: першого сина – губернського секретаря **Мустафу мурзу** 41 р., його дружину Біян-Султан, синів Сулеймана мурзу 3 р., Абасса мурзу 1 рік; другого сина Борю-Батира 33 р. і померлого рідного його брата Дервіш мурзу та його синів Сеїтчі мурзу 12 р., Меметчу мурзу 9 р., Джан-Гірея 5 р. і Османа мурзу 2 р. вирішено визнати у дворянському званні (позиція №4) [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 125].

В сімейному списку 1847 р. також зазначено, що сімейство має в загальному володінні від батька маєтки при селищах Кокташ, Орталан, Далем, Богальчик, Ворін (?), а при них виноградний сад, 2 водяних млини, орної і сінокісної, лісової і садової землі 5965 десятин [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 120].

3. Алі мурза Ширінський – 46 років, капітан, полковий командир Феодосійського кінно-татарського полку, проживає в селищі Мурзакой. Алі мурза має дружину Фатьму-Султан, сина Аметчу 13 р. та чотири доньки: Сале-Султан – 17 р., Айше-Султан – 15 р., Китче-Султан – 14 р., Аріфе-Султан – 11 р. Щодо майна зазначено, що Алі мурза з сімейством володіють у Феодосійському повіті нерухомим майном при 10 селищах, а саме мають орні, сінокісні землі, ліс і фруктові сади – всього приблизно 20 тис. десятин [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 77 об.].

Стосовно цього сімейства ніяких додаткових свідчень у справі про дворянство Ширінських віднайти не вдалось. У сімейному

списку 1847 року, поданому на розгляд у ТДДЗ, зазначалося, що на чолі сімейства померлого полковника Алі мурзи Ширінського зазначений його син Аметша мурза 39 р. (поручник у відставці), що проживає в селищі Мурзакой і має дружину Каракоз, сина Мустафу 1 р. Його спадкові маєтки розташовані в селищах Феодосійського повіту, а саме: Мурзакой, Сеїт-Елі, Танагельди, Сабан-Боур, Бурундук, Чійкин, Коп-Кипчак, Джапор-Берди, а також при розореному селищі Есен-Екі – загалом орної, сінокісної, лісової і садової землі 12 200 десятин [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 119].

За ухвалою засідання ТДДЗ 1852 року винесено рішення “померлого гвардії полковника Алі мурзи Ширінського сина поручника Аметчу мурзу і його дружину Каракоз ханим” визнати у дворянському званні [ГААРК, Ф. 49, д. 6540, л. 125].

4. Азамат мурза Ширінський – 61 рік, титулярний радник у відставці, проживає в селищі Бахчі-Елі, має двох дружин – Девлет-Султан і Селяше-Султан, чотирьох синів: Кая мурзу – 31 рік (служить осавулом у Феодосійському кінно-татарському полку, Аметчу мурзу – 24 р., Тамиршу – 19 р., Селіма – 9 р. – та двох доньок: Кітче-Султан – 21 р. і Джані-Султан – 11 р. Азамат мурза має в селищі Бахче-Елі землі, ліс та фруктові сади, а в селищах Дарче (?) і Бітермен водяні млини [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 77 об.].

У справі “Про дворянство роду Ширінських” міститься також “свідоцтво” (оригінал), видане ТМДП 8 листопада 1849 р. поміщику Феодосійського повіту Аметші мурзі (тобто сину Азамата мурзи), що проживав у селищі Бахче-Елі, в тому, що він народився в законному шлюбі в 1797 році від батька Азамата мурзи і матері Девлет-Султан ханим Ширінських і є законним сином від законних батьків. Це свідоцтво надавалось йому для отримання прав дворянства [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 89].

У сімейному списку 1847 року, поданому до ТДДЗ, в сімействі померлого титулярного радника Азамата мурзи зазначались син Кая мурза 61 р., дружина Сале-Султан 50 р. – дітей не мають, брати його Аметша 53 р. з дружиною Борю-Султан 30 р., із синами Меметшею 9 р., Ніетшею 5 р. та донькою 11 р. та Веліша мурза 35 р., удовець, дітей не має. Сім’я в загальному володінні має маєток від батька в селищі Бахчі-Елі та орної, сінокісної землі 1000 десятин, фруктовий сад, млин.

У 1852 році до протоколу ТДДЗ, яким затверджувався список сімейств, що були визнані у дворянському званні, під №3 було

внесено сімейство померлого титулярного радника Азамата мурзи Ширінського, а саме “сина осавула Кая мурзу 61 р., дружину Сале-Султан, брата його Аметшу мурзу 53 р., дружину Борій-Султан, Велішу мурзу 35 р.”. Сини Аметші мурзи до списку внесені не були, оскільки, очевидно, не були подані додаткові документи, а саме метричні свідоцтва про законність народження [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 125–125 об.].

5. Максют мурза Ширінський для визнання свого сімейства у дворянському званні, представив до ТДДЗ указ Урядового Сенату від 6 жовтня 1796 р. (у справі міститься копія), що свідчить: “...Ее Императорское Величество всемилостивише пожаловать соизволила дворян той области за особенное усердие и ревность к пользам того края [серед інших татар. – *О.М.*]... Максют мурзу в титулярные советники” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 136–137].

Копія указу була видана 30 вересня 1832 року Таврійським Губернським Урядом. Найперші відомості про Максют мурзу містяться серед сімейних списків 1820 року, поданих на розгляд ТДДЗ. Під час першого розгляду справи 16 листопада 1820 року в протоколі ТДДЗ зазначається, що Максют мурза віком 50 років є титулярним радником у відставці, проживає в селищі Аджи-Би(е)лек Келечи, одружений на Айше-Султан, має 4 дітей – двоє синів і дві дочки. Сини – Аджи-Гірей мурза, вік 29 років, одружений із Сале-Султан, служить осавулом у Феодосійському “кінно-татарському” полку; Сефер-Кази мурза 25 років, неодружений. Дочки – Насаф-Султан 18 років та Шериф-Султан 13 років. У протоколі ТДДЗ містяться також відомості про майно сім’ї Максют мурзи, а саме, що він має “нерухомий масток при селищах Аджи-Белек Келечі, Мамбет-Аджи, Чукур, Айкат, Кучура – землі, при селищах Урус-Коджа водяний млин із землею, при селищі Тоут ділянка лісу, а на Субаші млин і сінокісний луг” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 77 об. – 78].

Ще один документ, який міститься у справі, проливає світло на подальшу долю сімейства Максют мурзи Ширінського. Це “свідоцтво”, видане 12 березня 1848 року за зверненням до Таврійського Магометанського Духовного Правління поміщика Сефер-Гази мурзи Ширінського йому, його братам Аліші мурзі і Мемету мурзі, а також синам Батиру мурзі й Ільясу мурзі, що повинно було замінити метрику. У “свідоцтві” зазначено, що “хоча актів народження їх [Сефер-Гази мурзи, Аліші мурзи, Мемета мурзи,

Батира мурзи й Ільяса мурзи. – *О.М.*] за метричними книгами не існує, оскільки не існувало їх тоді між магометанами, та згідно зі свідченнями десяти чоловік татар, що вони народились у законному шлюбі від батька титулярного радника Максют мурзи і дружини його, перший Сефер-Гази мурза від Айше-Султан ханом у 1795 році, а останні від Біян-Султан ханом, а саме: Аліша мурза в 1831 р., Мемет мурза в 1832 р., сини ж Сефер-Гази мурзи Ширінського народжені від нього і дружини його Саліє-Султан ханом в один час, а саме в 1832 році /вони близнюки/” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 88–88 об.].

Проаналізувавши інформацію, що міститься у “свідоцтві”, ми можемо прийти до висновку, що на момент видачі ТМДП свідоцтва Сефер-Гази мурза був старшим серед синів Максют мурзи (оскільки старший син Аджи-Гірей мурза, про якого йшлося в протоколі засідання ТДДЗ в 1820 році, не згадується документах, очевидно, в цей час уже помер) і тому саме від імені Сафер-Гази мурзи було написано звернення до ТМДП. Також стає зрозуміло, що з 1820-го по 1848 рік у родині Максют мурзи відбулися певні зміни, а саме: від другої дружини Біян-Султан ханом народилося ще двоє синів – Аліша мурза і Мемет мурза. Сефер-Гази мурза, який у 1820 році у віці 25 років ще був неодружений, одружився на Саліє-Султан (можливо, на дружині свого померлого старшого брата, оскільки серед татар існував такий звичай), з якою мав двох синів-близнюків Батира мурзу й Ільяса мурзу [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 88–88 об.].

У 1852 році відбулося повторне засідання ТДДЗ з приводу розгляду документів роду Ширінів для надання їм дворянського звання. Із протоколу засідання ТДДЗ від 17 жовтня 1852 року випливає, що на дворянство претендувало сімейство померлого вже на той час титулярного радника Максют мурзи Ширінського (дані щодо віку, наведені в протоколі, відповідають 1847 року, тобто року, в якому подавались оновлені сімейні списки) у складі: сина Сефер-Гази мурзи (54 р.), дружини сина Селіє-Султан ханом, синів Сефер-Гази мурзи – Батира мурзи й Ільяса мурзи (по 14 р.), доньок – Девлет-Султан (19 р.), Есми-султан (18 р.), Зіяде-султан (16 р.), Хатідже-султан (7 р.); також братів Сефер-Гази мурзи – Аліші мурзи (16 р.) і Мемета мурзи (13 р.), які були неодруженими, чоловіки сімейства “чинів не мали, на службі не були” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 120–120 об.].

Сімейство в загальному користуванні мало маєток, що залишився у спадок від батька у Феодосійському повіті в селищі Аджи-Бе(у)лек Келечі, в якому і проживало, а також майно та орні, сінокісні, лугові землі при селищах Мамбет-Аджи, Че(у)-кур, Айкат, Ташкіяр, ділянку лісу при селищі Тоут, водяний млин та сінокісний луг при селищі Джума-Елі – загалом 5500 десятин землі [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 120–120 об.].

Слід зазначити, що в результаті розгляду ТДДЗ у 1852 році документів сімейства померлого титулярного радника Максют мурзи Ширінського Зібрання постановило визнати сімейство Максют мурзи Ширінського у дворянському званні й внести в належну частину родовідної книги: Сефер-Гази мурзу, дружину його Саліє-Султан, синів Багира мурзу й Ільяса мурзу та братів Алішу мурзу і Мемета мурзу [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 125].

У 1870 році до справи були приєднанні ще два свідоцтва від ТМДП, необхідні для доведення прав на дворянство. Видані свідоцтва 23 липня 1870 року. Перше – Мустафі мурзі Ширінському, в тому що він законний син батька дворянина Аліши мурзи Ширінського (тобто сина Максют мурзи і брата Сефер-Гази мурзи. – *О.М.*) і матері Магап-Султан ханим, народився в 1859 році. Друге свідоцтво видане Кадиру мурзі (внуку Сефер-Гази), в тому, що він законний син дворянина Ільяса мурзи і Зейнап-Султан ханим Ширінських, народився 24 лютого 1866 року в Аджи-Белек Келечі [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 141–142].

6. Іслям-Гірей мурза Ширінський – 42 роки, чиновник 14 класу у відставці, проживає з дружиною Наджин-Султан, дочкою Ісмою (2 роки) та сестрою Кумиш хані (32 роки) в селищі Япенджи(?). Має при декількох селищах нерухоме майно – орні і сінокісні землі, водяний і вітряний млини та фруктовий сад [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 78]. Інформація подана до ТДДЗ у 1820 році.

Під час повторного розгляду 1852 р. справа Іслям-Гірея не розглядалась, у сімейних списках він не був зазначений, очевидно, вже на той час його не було в живих, а нащадків по чоловічій лінії у нього не залишилось.

У 1855 році до ТДДЗ надійшла інформація з Таврійської палати Карного суду щодо того, “чи був хто-небудь із роду кримських мурз Ширінських під судом і слідством”. У документі констатовалося, що “10 березня 1814 року колишній засідатель Феодосійського земського суду чиновник 14 класу Іслям-Гірей мурза Ши-

рінський перебував під слідством за протизаконні дії по службі, при розслідуванні справи щодо вбитого селянина Михайла Чебана”, але обвинувачення з нього були зняті [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 128]. Більше ніяких даних про Іслям-Гірея та його сімейство у справі віднайти не вдалося.

7. Сімейство померлого Бахтиші (Батирші) мурзи, чиновника 14 класу: син Джантемір мурза 8 р., доньки Курт-Султан 13 р. і Ісма-Султан 12 р. Проживають з бабусею в селищі Тобен-Сарай, при якому мають маєток, а при інших селищах мають орні, сінокісні землі, водяний млин і фруктовий сад [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 78].

У 1849 році до справи додали копію атестата на ім'я Джантемір мурзи, який засвідчував, що Джантемір служив три роки депутатом по нагляду за правильним продажем гарячих напоїв – із 29 січня 1845-го по 31 жовтня 1848 року, до обрання і затвердження на його місце іншого депутата. В атестаті також вказувалось: Джантемір мурза проживає в селищі Тубе-Сарай (очевидно, Тобен-Сарай) Феодосійського повіту, має сінокісні, орні землі, фруктовий сад, ліс, два водяних млини; одружений, під судом, слідством, у “штрафах і відпустах” не був [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 87–87 об.; Мавріна 2010, 58].

У сімейному списку, поданому в 1847 р. для повторного розгляду, значилося, що Джантемір мурза проживає в селищі Тобен-Сарай з дружиною Хатідже, сином Мегметом 5 р. та двома доньками: Зейнеп – 6 р., Урніє – 1 р. Має маєток, отриманий у спадок, при селищах Тобен-Сарай, Бурундук та розорених селах Джанак і Дорт-Аран – орні та сінокісні землі 2616 десятин, 2 водяні млини, ліс, сад.

У 1852 році при розгляді документів Ширінів із цього сімейства у дворянському званні був визнаний тільки Джантемір мурза, оскільки метричного свідоцтва про народження сина представлено до ТДДЗ не було. На час подачі сімейного списку Джантемір мурзі було 35 років, про що є відповідний запис у протоколі, позиція №7. А саме: «померлого 14 класу Батирші мурзи Ширінського (в сімейному списку 1820-х рр. ім'я записано як “Бахтиша”. – *О.М.*) сина Джантемір мурзу 35 р.» [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 125 об.].

Вже після розгляду справи в ТДДЗ, очевидно в 1857 році, надійшла копія “свідоцтва”, видана ТМДП 15 жовтня 1857 р. дво-

рянину Джантемір мурзи, що проживає в селищі Тобен-Сарай, у зв'язку з його зверненням щодо видачі йому метричного свідоцтва про народження його сина Меметші мурзи Ширінського. Це “свідоцтво” відрізняється від інших документів такого типу тим, що в ньому представлена вся передісторія з'ясування справи щодо встановлення законності народження Меметші [Мавріна 2010, 59–60].

Із 30-х років XIX століття в Таврійській губернії вже велись записи в метричних книгах, але, очевидно, не всі татари завжди дотримувалися встановлених приписів. Тому після звернення Джантемір мурзи про видачу його сину свідоцтва ТМДП провело пошуки в архіві, але записів щодо народження Меметші знайдено не було. Оскільки Джантемір мурза віддавав сина в навчальний заклад, а для цього було потрібне метричне свідоцтво, він представив у ТМДП трьох свідків. Свідки – “поселяни селища Тобен-Сарай – Абдуатор Мессут оглу, Абдуагат Миждаба оглу, Абдель Біри Гафар оглу” – засвідчили, що Меметша (Меметча) народився в законному шлюбі від батька Джантемір мурзи та матері Хотче-Султан 15 листопада 1840 р. [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 138–139]. Оскільки метричне свідоцтво Меметші не було представлено для розгляду в 1852 році, то його не було визнано у дворянську званні.

Ще одне “свідоцтво”, яке було видано ТМДП 27 червня 1868 р. і долучено до справи, – свідоцтво на ім'я Курта мурзи Ширінського, яке засвідчує: два свідки підтвердили під присягою, що Курт мурза Ширінський справді народився від дворян у законному шлюбі батька Джантемір мурзи і матері Хатіджи-Султан ханім Ширінських у селищі Тобен-Сарай 1849 р., але невідомо, якого місяця і числа. У зв'язку з цим ТМДП постановило видати йому метричне свідоцтво про народження [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 140]. Таким чином, вже після отримання дворянського звання в сім'ї Джантемір мурзи народився син Курт мурза, якому теж необхідно було домагатися визнання у дворянському званні.

8. Темір-Гази мурза Ширінський – 35 років, хорунжий у відставці, дружина Чепий-хан, сини – Ширін-Гази 7 р., Алі 2 р., доньки – Мелек-Султан 8 р., Айше-Султан 4 р., проживають у селі Ак-Шейх. Має спадкове майно, а також майно, отримане як придане, – орні, сінокісні землі при селищах Ак-Шейх, Буюк-Ас, Муроз та розорених селах Ічки і Асанчик. Інформація подана за сімейним

списком у 1820 р. Більше ніяких даних про це сімейство у справі Ширінів віднайти не вдалося [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 138–139].

9. Саадича мурза Ширінський, кадет у відставці 50 років, брат його Сеферша мурза 39 років, на службі не був, неодружені. Проживають у селищі Ак-Чора Феодосійського повіту, де мають дім та ліс.

При подальшому розгляді справи Ширінів у 1852 році ця сім'я не була внесена до списку на затвердження у дворянському званні [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 79 об.].

10. Кая мурза Ширінський – 26 років, його рідний брат Кутлуша мурза – 22 р., неодружені. Їхня мати Девлет-Султан – 55 років. Проживають у селищі Мулла-Кой, де мають орні і сінокісні землі.; чинів не мають, на службі не були [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 78].

До повторного розгляду у 1852 році справа сімейства Кая мурзи поповнилась “свідоцтвом” (оригінал) від 15 листопада 1849 року, виданим ТМДП у зв'язку зі зверненням поміщиків селища Кримча Феодосійського повіту рідних братів Кая мурзи та Кутлуші мурзи. У свідоцтві зазначено, що Кая мурза і Кутлуша мурза народились у законному шлюбі від батька капітана Арсланші мурзи і матері Девлет-Султан Ширінських послідовно в 1793 і 1795 роках. Темір-Гази мурза ж є законним сином Кая мурзи і його дружини Мауч-Султан ханім, народжений у 1830 році [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 92].

У сімейних списках, поданих у 1847 році для повторного розгляду, щодо сімейства Кая мурзи зазначалося, що вони проживають у маєтку при селищі Айкиш Феодосійського повіту та мають 700 десятин орної та сінокісної землі. Кутлуша мурза з дружиною та трьома доньками проживає у спадковому маєтку селища Мулла-Кой, де має 1000 десятин землі. На державній службі обидва брати не були [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 121].

Після розгляду справи у 1852 році сімейство померлого капітана Арсланші мурзи Ширінського, а саме: Кая мурзу 54 років, дружину його Мауч-Султан, сина Кая мурзи Темір-Гази мурзу 17 років і Кутлушу мурзу, другого сина Арсланші постановили визнати у дворянському званні (протокол ТДДЗ, позиція №10) [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 126].

У вересні 1855 року до ТДДЗ із палати Карного суду надійшла інформація щодо карної відповідальності Ширінських, у

тому числі було зазначено, що 2 листопада 1825 року поміщик Феодосійського повіту Кая мурза Ширінський і брат його Кутлуша постали перед судом за те, що не віддали волосному начальству двох неписьменних татар і завдали побоїв сотницькому. За рішенням Карної палати 4 листопада 1825 року братам винесли догану у Феодосійському повітовому суді [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 128–129].

11. Бахтиша мурза Ширінський – 33 років, дружина Памук, їхній син Муратчі – 1 рік, рідний брат Селяметчі мурза – 16 років, дружина Фундук ханим. Проживають у селищі Черкез-Тобай, при якому мають орні і сінокісні землі. На службі не були, чинів також не мають [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 78 об.].

Справа цього сімейства в кінці 1849 року поповнилася “свідоцтвом” ТМДП від 15 листопада 1849 р., яке було видане на імя Селяметші мурзи Ширінського, поміщика селища Черкез Тобай, у тому, що він народився 1799 р. в законному шлюбі батька Аліші мурзи і матері Бебі ханим, а його власні діти також народжені в законному шлюбі від дружини Зіаде ханим: Курт – у 1823 році, Нітша – 1829 р., Іслям-Герей – у 1831 р. [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 91].

В сімейних списках 1847 р., поданих на повторний розгляд, у складі сімейства значились: 1) “померлого Аліші мурзи син Селяметін 50 р., одружений з Фундук ханим 40 р., сини: Курт мурза 21 р., Нітша мурза 15 р., Ілям мурза 11 р., доньки: Джан-Султан 18 р., Девлет-Султан 15 р., маєтку це мають в службі не були”; 2) “померлого Бахтиши мурзи Ширінського сини: Муратча 30 р. з дружиною Фатьмою 25 р., з синами Менглі-Гіреєм 6 р., Адиль-Гіреєм 1 р.; Девлет мурза Ширінський 26 р., з дружиною Зейнеп-Султан 23, сином Кутлу-Гірей Султаном 3 р.; Селіша мурза 20 р., не одружений, маєтку не має, на службі не був” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 121 об.].

Під час розгляду в 1852 році справи в ТДДЗ сім’ї двох братів були окремо внесені до протоколу – під №11 Селяметша мурза як син померлого Аліші мурзи з дружиною Фундук ханим (очевидно, першою. – *О.М.*) та синами Куртом мурзою, Нітшею мурзою, Іслям мурзою – від другої дружини Зіаде ханим (яка, очевидно, вже померла і тому не була внесена до списку при розгляді. – *О.М.*); під №12 до списку були внесені сини померлого на той час Бахтиші мурзи Ширінського – Муратча, Довлетча, Селя-

метча (Селища) – визнанні у дворянському званні [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 121, 125 об.].

12. Кутлу-Гірей мурза Ширінський, 39 років, неодружений. Його брат Ширін-Гази мурза, 37 років, одружений на дочці титулярного радника Максют мурзи Ширінського, син його Усеїн-Гази, 1 рік. Проживають у селищі Аджи Бешер, мають у загальному володінні при цьому ж селищі орні і сінокісні землі, чинів не мають, не служили [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 79].

У 1849 році до ТДДЗ надійшло “свідоцтво” (оригінал), видане ТМДП 15 листопада 1849 року, в якому зазначалося, що поміщик селища Аджи-Бешер Феодосійського повіту Ширін-Гази мурза сам народжений у законному шлюбі від батька Муртази мурзи і матері Есми-Султан ханім Ширінських в 1781 р., а також його сини теж народжені в законному шлюбі від дружини Густом (?) -Султан – Усеїн-Гази в 1814 році, а Меметша в 1819 р. [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 93–93 об.].

При повторному розгляді в 1852 році постановили визнати у дворянському званні “померлого Муртази мурзи Ширінського сина Ширін-Гази мурзу разом дружину його Кельди-хан, синів: Усеїн-Кази мурзу 28 р., Меметчу мурзу 25 р.” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 125 об.].

13. Ширін-Гази мурза Ширінський, 26 р., одружений, дітей не має. Брати його – Аметча мурза 21 р., Веліша 5 р., сестри – Айше-Султан 14 р. і Коп-Султан 9 р., мачуха Саліє-Султан 35 р. При селищі Ак-Кобек та інших мають орні та сінокісні землі, ліс водяний млин. Проживають у Феодосійському повіті, чинів не мають, на службі не були [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 79].

У 1847–50 роках під час складання сімейних списків сімейство очолив Аметша мурза як старший у роду, і до ТДДЗ надійшли списки цього сімейства як сімейства померлого колезького асесора Атая бея Ширінського, а саме: сини – Аметша мурза 47 р., дружина Бенглі-Султан 42 р., син Ассан мурза 8 р. та три доньки – 15, 14, 10 років. Сімейство проживало в селищі Антай (?) і мало 3000 десятин орної і сінокісної землі; Веліша мурза 35 р., дружина Саліє-Султан 22 р., дітей не мали, проживали у спадковому маєтку при селищі Курт, де мали орної, сінокісної і лісової землі 1400 десятин. Сімейство померлого вже на той час Ширін-Гази мурзи представляв його син Нієтша мурза 27 р., неодружений, що мав спадкове володіння в селищі Ак-Кобек та 2000

десятин орної, сінокісної, лугової землі, фруктовий сад, водяний млин. Ніхто із чоловіків цього сімейства на службі не був і чинів не мав [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 122–122 об.].

Щодо особи батька Ширін-Гази, Аметші і Веліші – Атая бея Ширінського, то указом Урядового Сенату від 6 жовтня 1796 року феоdosійського очільника дворянства Атая мурзу Ширінського було призначено колезьким асесором. Копія указу видана від 30 вересня 1832 р. Таврійським губернським урядом для представлення в ТДДЗ [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 122–122 об.].

Для підтвердження своїх прав на дворянство сімейством в 1847 році було представлено в ТДДЗ “свідоцтво” (копія) від 15 квітня 1847 року, яке підтверджувало законність народження Аметші мурзи в 1800 році у шлюбі Атая бея і його дружини Зейнеп-Султан і Веліші мурзи в 1814 році у шлюбі Атая бея із другою дружиною Саап-Султан ханим. Окрім того, свідоцтво визнавало законним народження Ассана мурзи (1841) у шлюбі Аметші мурзи та Б(М)енглі-Султан [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 97].

Свідоцтво від 28 вересня 1850 р. (оригінал) також визнавало законним сином Ширін-Гази мурзи Ширінського Ніетшу мурзу, який народився в 1822 році [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 145].

Враховуючи всі надані документи і сімейні списки, ТДДЗ постановило визнати у дворянському званні “померлого колезького асесора Атая бея Ширінського синів: Аметшу мурзу, його сина Асана мурзу, Велішу мурзу” та “померлого Ширін-Гази мурзу Ширінського сина Ніетшу мурзу 27 років” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 126].

14. Темірша мурза Ширінський, 12 р., проживає з матір'ю Айше 45 р. у селищі Бахчі-Елі, при селищі Таш(?)–Гельди володіє частиною землі і лісу [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 79]. Щодо цього представника роду Ширінів та його подальшої долі у справі інформації не знайдено.

15. Атай мурза, 54 р. поручик у відставці, одружений, має трьох синів: Іслям, 25 р, неодружений, прапорщик Муса, 17 р., неодружений, Мустафа, 3 р., і доньку Фатьму 9 р. Проживає у Феоdosійському повіті, селищі Кіят, але має при різних селищах орні і сінокісні землі, в Судацькій долині виноградний сад [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 79–79 об.].

У 1855 році з Карної палати до ТДДЗ надійшла інформація щодо голови сімейства поручика Атая мурзи, який 4 вересня 1833

року постав перед судом у справі щодо: перше – наміру вбивства своєї дружини Гульсум із завданням їй рани кинджалом – і друге – начебто вбивство свого 9-річного сина Бенглі-Гірея. Рішенням Урядового Сенату 18 липня 1834 р. Атая мурзу було звільнено від другого звинувачення, щодо першої справи він був залишений під підозрою [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 129–129 об.]. На час подання інформації Атая мурзи вже не було в живих.

В оновленому сімейному списку 1847 р., що подавався на розгляд до ТДДЗ від сімейства померлого поручика Атая мурзи, значилися тільки його син Мусса, урядник у відставці, на той час овдовілий, сини Бенгерей 10 р. та Джантемір 8 р., маєтку не мав, проживав у м. Феодосії [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 120 об. – 121].

Як зазначається в повідомленні Таврійської палати Карного суду, в 1846 році дворянин, відставний урядник Мусса мурза Ширінський був відданий до суду за підозрою у вбивстві дворянина Максют мурзи Коїшаєва. Рішенням суду від 1 квітня 1855 року Муссу мурзу було звільнено за недостатністю доказів [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 130 об.].

У 1852 році при повторному розгляді справи в ТДДЗ прийнято рішення сина померлого поручика Атая мурзи Ширінського – урядника Муссу мурзу визнати у дворянському званні. Оскільки Муссою не були представлені метричні свідоцтва дітей, то, очевидно, з цієї причини вони не були визнані у дворянському званні [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 125 об.].

16. Батирша мурза Ширінський, 24 р., брат його Сеферша 22 р., неодружений, їхня сестра Фера-Султан 11 р. Проживають при селищі Тіки-Гельди, де мають орні, сінокісні землі, ліс і дім із фруктовим садом, чинів не мають, у службі не були [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 79 об.].

За сімейним списком, поданим на початку 1847 року до розгляду в ТДДЗ, в сімействі померлого осавула Меметчі мурзи, батька Батирші, значилися: сам Батирша мурза з дружиною Айше-Султан ханім, сини – Веліша 15 р., Муратша 13 р., Осман 1 р. Зазначалося, що сімейство має спадковий маєток у селищі Кельди-Яр Феодосійського повіту та орні і сінокісні землі 1200 – десятин. Батирша мурза чину не має і на службі не був. Щодо особи його брата Сеферші ніяких відомостей не міститься [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 121].

У 1849 р. справа сімейства Батирші поповнилася “свідоцтвом” (копія) від ТМДП від 15 листопада 1849 р. щодо законності народження поміщика селища Кельди-Яр Феодосійського повіту Батирші мурзи, який народився в законному шлюбі від батька поручика Меметчі мурзи та матері Коп-Султан у 1783 р., та його синів, що народилися в законному шлюбі від батька Батирші мурзи та матері Айше-Султан – Веліша в 1830 р., Муратша в 1832. Свідоцтво про народження Османа надане не було [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 94].

Виходячи із представлених документів, ТДДЗ у 1852 році постановило “померлого осавула Меметчі мурзи Ширінського сина Бахтишу мурзу Ширінського 54 р., дружину його Айше-султан, синів його Велішу мурзу 15 р., Муратчу мурзу 13 р.” визнати у дворянському званні [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 125].

У 1870 році до справи надійшло ще два “свідоцтва” від ТМДП від 12 серпня 1870 р., які підтверджували законність народження Османа мурзи (1845) та Селямета мурзи (1849) від батька Бахтиші мурзи та матері Айше-Султан ханім. Свідоцтва надавались для доказу прав на дворянство [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 143, 144].

17. Сефер-Гази мурза Ширінський – 67 років, одружений на Айше-Султан, має сина Сеїтшу (Сеїтчу) мурзу та двох доньок: Ільме-Султан 18 р. та Девлет-Султан 17 років, проживає в селі Кайнаш?, чинів не має, на службі не був. Його син Сеїтча мурза одружений на Фатьмі-Султан і має трьох синів: Муратчу 13 р., Бахтичу 6 р., Кітиршу 1 р. – та доньку Кевгер-Султан 9 років. Проживає Сеїтча мурза в селищі Ак-Чора, але при селищі Кайнаш має орну і сінокісну землю [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 79 об. – 80].

У 1849 році для підтвердження прав Сеїтші мурзи на дворянське звання у відповідь на його звернення до ТДДЗ надійшов оригінал “свідоцтва”, виданого ТМДП 15 листопада 1849 року в тому, що сам Сеїтша мурза народжений у законному шлюбі в 1783 році від батька Сефер-Гази мурзи і матері Айше-Султан, а його власні діти народжені у шлюбі від законної дружини Фатьми-Султан: Муратша в 1805 році, Бахтиша в 1820 р. і Джан-Темур у 1824 р. – є законними [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 90].

Деяку інформацію щодо послужного списку Сеїтші мурзи дають два атестати (копії) – від 14 грудня 1831 року та від 9 жовтня 1844 р. У першому з них підтверджується, що Сеїтша мурза

з 27 лютого 1830-го і по 31 серпня 1831 року служив у Феодосійському нижньому земському суді і звільнився за власним бажанням. У другому ж атестаті зазначається, що Сеїтша мурза служив у цьому ж суді дворянським засідателем з 18 грудня 1817 р. по грудень 1819 року, має дружину, двох синів – Бахтишу мурзу 28 років, Джантемір мурзу 20 років, дочку Хатідже 15 років; проживає в селищі Ак-Чора, має 77 десятин лісу, 250 десятин сінокісної та орної землі [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 85–86; Мавріна 2010, 58]. Цікавим є факт, що за сімейним списком 1847 року майновий статок сім'ї Сеїтші мурзи оцінюється в 500 десятин орної і сінокісної землі, окрім того, вони володіють лісом, фруктовим садом і млином [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 121].

Як ми бачимо, з часу першого розгляду справи Ширінів у ТДДЗ в 1820 році в сім'ї Сеїтші з'явилися нові члени сім'ї, які не був представлені у сімейному списку 1820 року, – це Джан-Темур 1824 року народження та дочка Хатідже.

У 1852 році під час повторного розгляду справи щодо сімейств Сефер-Гази мурзи Ширінського, вже на той час померлого, було ухвалене рішення (значиться у протоколі під № 9), за яким його сина “Сеїтчу мурзу 64 р., дружину Фатьме-Султан, синів – Муратчу 42 р. із дружиною Айше-Султан, Батиршу 35 р., Джантемір мурзу 23 р. – визнати у дворянському званні й внести в належну частину родовідної книги” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 125 об.].

18. Ширін-Гази мурза Ширінський, 38 років, дружина Дудубаке. Проживає в селищі Найман, володіє при цьому ж селищі землею, лісом і фруктовим садом, які дістались йому як придане дружини [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 80]. Додаткової інформації про цього представника роду Ширінів виявлено не було.

19. Менглі-Гірей мурза Ширінський, 38 р., осавул у відставці, одружений: перша дружина Усме-Султан, друга – Фера-Султан, доньки Ільмас 12 р., Пера 8 р., сестра Салле-Султан 18 р. Проживають у селищі Шакуль, де володіють орною, сінокісною землею, водяним млином [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 76].

У протоколах 1852 року Менглі-Гірей вже очолює рід Ширінів, і щодо нього міститься інформація, що він є сином померлого прапорщика Кутлу-Гірея мурзи, віком 66 років, має дружину Фера-Султан 55 р., доньку Ельмаз 37 р., володіє спадковим батьковим маєтком у селищі Шакуль і має 1147 десятин орної і сінокісної землі, осавул у відставці [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 119].

Ніяких додаткових документів щодо служби або особливих заслуг Менглі-Гіреєм в ТДДЗ не було представлено, але після розгляду справи у 1852 році, як сина „померлого прапорщика Кутлу-Гірея, осавула Менглі-Гірея бея мурзу Ширінського разом із дружиною його Фера-Султан” та як родоначальника роду Ширінів було визнано у дворянському званні [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 125 об.].

20. Бахтиша мурза Ширінський, титулярний радник, проживає в Сімферопольському повіті, перебуває на службі в ТДДЗ від дворянства Феодосійського повіту, одружений на двох дружинах – Айше-Султан бек заде 48 р., Бенглі-Султан 22 р., від якої має доньку Есму-султан ханим 9 місяців. Бахтиша мурза, як показано в сімейному списку 1820 р., володіє значними землями, які залишилися у спадок від батька у Феодосійському повіті в селищах Орталік, Кокташ, у Перекопському повіті при селищах Тарханлар Кильде Бай, Ак-Чора та інших. Окрім спадкових земель, Бахтиша мурза володіє землями, що були ним придбані у Феодосійському повіті при селищах Аз-Берди і Джапар, – орні, сінокісні землі, фруктові сади та інше майно, в Сімферопольському повіті при селищі Даір та інших, також значні земельні угіддя були придбані в Перекопському повіті при 40 селах і селищах. Не менш значне майно має і його дружина Айше-султан бей заде. Окрім маєтку із землями в селищі Даір Сімферопольського повіту, що дістався у спадок від батька, також має землі при селищі Хан Елі та інших, у місті Карасубазарі має торгові ряди і постійний двір, у Перекопському повіті її майно складають землі при 7 селищах [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 81].

Таким чином, за своїми майновими статками сімейство Бахтиші мурзи було найбільш заможним серед Ширінських мурз, які у 1820 році намагались отримати дворянське звання. Що стосується чину титулярного радника, то Бахтиша мурза отримав його в 1796 році згідно з указом Урядового Сенату від 6 жовтня 1796 р. [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 137].

У наступних списках 1847 року і протоколах 1852 року сімейство Бахтиші мурзи не значиться, очевидно у зв'язку з відсутністю спадкоємця по чоловічій лінії.

Проаналізувавши сімейні списки мурз Ширінських за 1820, 1847 рр., дані протоколів розгляду справи в ТДДЗ в 1820 і 1852 рр. та інші документи справи можна прийти до висновку: а) із 21 сі-

мейства мурз Ширінських, заявлених у 1820 році в ТДДЗ на отримання дворянства, розглядалися 20 сімейств; б) у 1852 році ТДДЗ постановило визнати 18 сімейств мурз Ширінських у дворянському достоїнстві, із них 15 були подані на розгляд у 1820 році; в) 3 особи були визнані у дворянському званні за матеріалами сімейних списків 1847 року, і щодо них ніякої інформації, окрім записів у протоколі ТДДЗ, виявити не вдалось.

Щодо останніх трьох мурз, то вони були включені в постановляючи частину протоколу ТДДЗ 1852 року за номерами 16, 17, 18. Слід зазначити, що за даними сімейних списків, які увійшли в констатуючу частину протоколу, сімейства цих осіб зазначені під номерами **20, 21, 22**. [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 122].

20. “Померлого Сеїтші мурзи син **Кая мурза** 55 р., дружина його Кокмен-хан, син Кемаль 17 р., нерухомого майна не має, не служив” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 122]. Визнаний в дворянстві був тільки Кая мурза, причому в постановляючій частині протоколу він зазначається, очевидно помилково як “померлого Ширін-Гази мурзи Ширінського син” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 126].

21. “Померлого Кутлуші мурзи син **Іслям-Гірей** 35 р., дружина Сале-Султан 30, дітей не має, має спадковий маєток в селищі Шабан, орні, сінокісні і лугові землі 130 десятин, фруктовий сад, ... не служив” [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 122]. Іслям-Гірей був визнаний в дворянському званні [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 126].

22. “Померлого Мубарекши мурзи син **Курт мурза**, вдовець, має доньку Зейнап 12 р., маєтку не має, на службі не був”. Курт мурзу було визнано в дворянському званні [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 126], але ні про нього самого, ні про його батька ніяких відомостей знайти не вдалось.

Окрім того, в останній схемі родоводу, яку мурзи Ширінські представили до ТДДЗ від 24 жовтня 1869 року (в справі знаходяться два примірники), ніяких даних щодо мурз, внесених до протоколу останніми, саме: Кая мурзи, Іслям-Гірея, Курт мурзи не виявлено [ГААРК, ф. 49, д. 6540, л. 161–162]

Аналіз даних сімейних списків роду Ширінів дає уявлення про рід занять, економічне життя його представників у XIX столітті. Мурзи Ширінські і в XIX столітті продовжували займати провідні позиції в економічному житті Криму і були найбільшими землевласниками серед татарської знаті. Як показують матеріали, основні земельні угіддя роду Ширінів, як і в часи Кримського ха-

нату, розташовувались в основному в Південно-Східному Криму, в районі Феодосії. Подальша робота над матеріалами дасть змогу більш точно локалізувати місця проживання роду Ширінів та виокремити частку земельних угідь Ширінів у порівнянні з іншими татарськими родами. Таким чином, документи з фонду ТДДЗ про надання татарській знаті дворянського титулу є інформативним матеріалом із соціальної, економічної історії Криму, дають певні дані щодо топоніміки регіону, а також є важливим джерелом для маловивченої генеалогічної історії татарської знаті.

ЛІТЕРАТУРА

ГААРК, ф. 49. Таврическое Губернское Дворянское Депутатское Собрание, оп. 1, д. 6540. 246 л. О дворянстве рода Ширинских.

Думин С.В. Татарские князья в Российской империи // **Дворянские роды Российской империи**. Т. 3. Князья. Москва, 1996.

Еникеев С. **Очерк истории татарского дворянства** // Татарские роды. – <http://ufagen.ru/node/5575>

Мавріна О.С. До питання про походження роду Ширінів та його ролі в Кримському ханаті (за матеріалами ДААРК) // **Східний світ**. Київ, 2009, №4.

Мавріна О.С. До питання про надання мурзам Ширінів дворянського титулу // **Східний світ**. Київ, 2010, №2.